EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 31.5.2023.
COM(2023) 285 final

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU I VIJEĆU

Privremena evaluacija Partnerstva za istraživanja i inovacije na mediteranskom području (PRIMA)

{SWD(2023) 169 final}

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU I VIJEĆU

Privremena evaluacija Partnerstva za istraživanja i inovacije na mediteranskom području (PRIMA)

1. UVOD

U ovom su izvješću predstavljeni nalazi privremene evaluacije u skladu s člankom 14. Odluke (EU) 2017/1324 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2017. o sudjelovanju Unije u Partnerstvu za istraživanja i inovacije na mediteranskom području (PRIMA), koje zajednički poduzima više država članica[1].

Odlukom se od Komisije zahtijeva da uz pomoć neovisnih stručnjaka do 30. lipnja 2022. provede privremenu evaluaciju PRIMA-e. Komisija isto tako treba sastaviti izvješće o toj evaluaciji koje sadrži zaključke o evaluaciji i zapažanja Komisije. Komisija to izvješće mora podnijeti Europskom parlamentu i Vijeću do 31. prosinca 2022.

Privremena evaluacija PRIMA-e temelji se na vanjskoj studiji[2]. Njome je obuhvaćeno razdoblje od uspostave PRIMA-e (2017.) do ožujka 2022. Objavljen je poziv na očitovanje[3] te su njegovi rezultati uzeti u obzir.

U ovom su izvješću sažeti glavni zaključci privremene evaluacije i uključena su zapažanja Komisije koja iz njih proizlaze.

2. KONTEKST I PREGLED PRIMA-E

Upravljanje sustavima opskrbe vodom i prehrambenim sustavima na mediteranskom području neodrživo je. Taj problem pogoršavaju klimatske promjene te on ima važne posljedice, uključujući društveni i gospodarski stres, nestabilnost i migracije.

Jedan od ključnih razloga za neodrživo upravljanje sustavima opskrbe vodom i prehrambenim sustavima na mediteranskom području jest nedostatak skupa zajedničkih inovativnih rješenja koja su prilagođena lokalnim okolnostima u regiji i lako prenosiva diljem nje te koja su u potpunosti provedena i dokazana na terenu[4].

Ta rješenja izostaju jer ukupna razina ulaganja u istraživanja i inovacije na mediteranskom području nije razmjerna veličini problema na regionalnoj razini; razine ulaganja znatno se razlikuju među zemljama; financijska sredstva nisu dobro usmjerena na rješavanje problema povezanih s opskrbom i upravljanjem vodom i hranom; relevantni uključeni dionici, primjerice oni iz privatnog sektora, nemaju uvijek dovoljno snažne kapacitete za istraživanja i inovacije; a napori u području istraživanja i inovacija te suradnje između država članica EU-a i zemalja južnog i istočnog Mediterana previše su raspršeni (uglavnom uređeni bilateralnim sporazumima) da bi imali znatan učinak.

---

[1] SL L 185, 18.7.2017., str. 1.

[2] Evaluacijska studija o europskim okvirnim programima za istraživanja i inovacije za svladavanje globalnih izazova i industrijsku konkurentnost – naglasak na aktivnostima povezanima sa zelenom tranzicijom – RTD/2021/SC/023 – Privremena evaluacija Partnerstva za istraživanja i inovacije na mediteranskom području (PRIMA) (u pripremi).

[3] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13558-Partnerstvo-za-istrazivanja-i-inovacije-na-mediteranskom-podrucju-PRIMA-prva-privremena-evaluacija_hr

[4] SWD(2016) 332, Procjena učinka PRIMA-e.

PRIMA je uspostavljena kao odgovor na te izazove kako bi opskrba i upravljanje vodom te prehrambeni sustavi bili otporniji na klimatske promjene, učinkovitiji, isplativiji te okolišno i socijalno održivi. Inicijativa je u skladu s člankom 185. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU)[5] i člankom 26. o „javno-javnim partnerstvima" Uredbe (EU) br. 1291/2013 Europskog parlamenta i Vijeća[6] kojom se uređuje Okvirni program za istraživanja i inovacije Obzor 2020. Odlukom (EU) 2017/1324 Europskog parlamenta i Vijeća, koja je temeljni akt PRIMA-e, propisuje se visoka razina predanosti zemalja sudionica integraciji na znanstvenoj, upravljačkoj i financijskoj razini[7]. To podrazumijeva i da države sudionice dobrovoljno integriraju svoje istraživačke napore te definiraju zajednički istraživački program i obvežu se sudjelovati u njemu kako bi ostvarile dodanu vrijednost EU-a.

Program PRIMA obuhvaća sljedeće države sudionice: 11 država članica EU-a (Hrvatska, Cipar, Francuska, Njemačka, Grčka, Italija, Luksemburg, Malta, Portugal, Slovenija i Španjolska); tri zemlje pridružene programu Obzor 2020. (Izrael, Tunis i Turska) i pet trećih zemalja: Alžir, Egipat, Jordan, Libanon i Maroko. EU je potpisao bilateralne međunarodne sporazume s Alžirom, Egiptom, Jordanom, Libanonom i Marokom radi sudjelovanja u PRIMA-i.

Program provodi provedbena struktura PRIMA-e (PRIMA-IS)[8] osnovana u Barceloni 2017. kao posebno tijelo odgovorno za izravno upravljanje doprinosom Uniji u skladu s člankom 185. UFEU-a, koje putem svojeg tajništva i upravljačkih tijela osigurava neometanu, učinkovitu i transparentnu implementaciju programa PRIMA.

Provedba PRIMA-e temelji se na dugoročnom planu strateških istraživanja i inovacija (SRIA)[9], koji pruža viziju i strateške smjernice za provedbu programa i temelj je za utvrđivanje njegovih godišnjih planova rada.

PRIMA-om, čiji je glavni cilj doprinijeti održivosti i stabilnosti regije u području održive opskrbe i upravljanja hranom i vodom, nastoje se postići višestruki ciljevi. Oni se kreću od tematskih ciljeva za zadovoljavanje društvenih potreba na mediteranskom području i posebnih ciljeva koji se odnose na napredak prema integriranom europskom i mediteranskom istraživačkom prostoru, do ciljeva znanstvene diplomacije za suradnju s južnim susjedima EU-a.

Tijekom posljednjih nekoliko godina u okviru PRIMA-e uspostavljena je učinkovita suradnja između zemalja sjevernog i južnog Mediterana koja se temelji na povjerenju. Kao glavnom inicijativom EU-a na Mediteranu za odgovor na te ključne izazove u području istraživanja i inovacija, PRIMA-om se premošćuje jaz između istraživanja i inovacija te društveno-gospodarski jaz u južnom i istočnom susjedstvu te dugoročno jača zdravlje, mir i stabilnost društava u regiji.

[5] Pročišćena verzija Ugovora o funkcioniranju Europske unije, glava XIX. – Istraživanje i tehnološki razvoj te svemir, članak 185.

[6] Članak 26. stavak 2. točka (b) Uredbe (EU) br. 1291/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o osnivanju Okvirnog programa za istraživanja i inovacije Obzor 2020. (2014.–2020.) i o stavljanju izvan snage Odluke br. 1982/2006/EZ (SL L 347, 20.12.2013., str. 104.).

[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D1324

[8] Posebna provedbena struktura PRIMA-e privatno je tijelo u skladu sa španjolskim pravom koje je 19. lipnja 2017. osnovano u Barceloni, a koje je upravljačko tijelo PRIMA-e zadužilo za sve upravljačke, administrativne, potporne i nadzorne aktivnosti potrebne za provedbu programa PRIMA.

[9] Ministri istraživanja i inovacija podržali su SRIA-u PRIMA-e na Ministarskoj konferenciji o jačanju euro-mediteranske suradnje putem istraživanja i inovacija u Malti 4. svibnja 2017., a Osnivački odbor PRIMA-e donio ju je 16. studenoga 2017.

U okviru PRIMA-e aktivnosti se provode u obliku poziva na podnošenje prijedloga u tri odjeljka:

- pozivi na podnošenje prijedloga u okviru 1. odjeljka organiziraju se u sklopu PRIMA-e, a financiraju se isključivo u okviru programa Obzor 2020.,
- pozivi u okviru 2. odjeljka isto se tako organiziraju u sklopu PRIMA-e, ali ih financiraju države sudionice,
- pozive u okviru 3. odjeljka organiziraju i financiraju države sudionice.

Ukupni proračun PRIMA-e za razdoblje 2017.–2028. iznosi 494 milijuna EUR, od čega se 220 milijuna EUR osigurava iz programa Obzor 2020.[10] (približno 30 milijuna EUR godišnje za tri tematska područja), a 274 milijuna EUR iz nacionalnih sredstava za potrebe istraživanja i inovacija te usklađivanje politika istraživanja i inovacija u svim državama sudionicama.

3. NALAZI I PREPORUKE/ZAPAŽANJA PRIVREMENE EVALUACIJE

3.1. Nalazi privremene evaluacije

Privremenom evaluacijom potvrđeno je da se dodana vrijednost koja proizlazi iz partnerstva u okviru PRIMA-e, u usporedbi s onim što bi pojedinačne države sudionice mogle postići neovisnim djelovanjem na međunarodnoj, nacionalnoj i/ili regionalnoj razini, može smatrati visokom i da će u budućnosti biti još veća.

Neovisni stručnjaci istaknuli su sljedeća ključna postignuća:

- PRIMA trenutačno učinkovito funkcionira i nema kašnjenja u provedbi godišnjih planova rada i poziva;
- od 2018. do 2021. uspješno su pokrenuta četiri poziva, a 168 projekata odabrano je za financiranje;
- ukupno financiranje PRIMA-e, uključujući sredstva EU-a i nacionalna sredstva (isključujući doprinose u naravi), za razdoblje 2018.–2021. iznosi 353 milijuna EUR. To već čini 71 % ukupnih sredstava dodijeljenih PRIMA-i;
- u odabrane prijedloge uključen je širok raspon korisnika. Većina njih dolazi iz javnog sektora država sudionica. Institucije visokog obrazovanja imaju najveći broj korisnika u PRIMA-i. Ta kategorija uključuje sveučilišta, institute, laboratorije i istraživačka vijeća te čini 41,3 % svih korisnika u razdoblju 2018.–2021. Ostale istraživačke organizacije čine 28,8 % korisnika. Privatne profitne organizacije čine nešto manje od 20 %, a većina njih (pet od šest) mala su i srednja poduzeća;
- Italija i Španjolska na prvom su mjestu među različitim korisnicima, a slijede ih Tunis i Francuska. Sudionici iz zemalja sudionica koje nisu članice EU-a čine 38 % svih korisnika u pozivima iz 1. i 2. odjeljka. Uz Tunis, Maroko, Turska i Alžir imaju najveći broj korisnika među državama sudionicama s južnog Mediterana;
- kad je riječ o financijskom doprinosu, države sudionice s južnog Mediterana primile su oko 62 milijuna EUR ili 28 % ukupnih sredstava. Od toga je 35,9 milijuna EUR dobiveno iz proračuna EU-a za financijski doprinos (1. odjeljak). To predstavlja udio

[10] Na razini proračuna EU-a krajem 2020. izdvojeno je ukupno 220 milijuna EUR.

od oko 32 % koji premašuje ciljni udio od 25 % predviđen temeljnim aktom PRIMA-e;

- budući da u vrijeme evaluacije nije bio dovršen nijedan projekt, bilo je prerano za donošenje zaključka o doprinosima očekivanih rezultata tih projekata društvenim potrebama država sudionica. Međutim, podaci prikupljeni u 53 projekta koji su prošli preispitivanje u sredini programskog razdoblja upućuju na obećavajući napredak u postizanju operativnih ciljeva.

U privremenoj evaluaciji posebno je zaključeno sljedeće:

- PRIMA ima jedinstvenu ulogu u istraživačkom i inovacijskom ekosustavu Mediterana i pridonosi ostvarenju ciljeva koji nisu obuhvaćeni drugim inicijativama;
- PRIMA-om se pridonijelo poticanju znanstvene integracije u svim državama sudionicama. Da je nema, bilo bi malo vjerojatno da bi jednako blisko surađivale bez jasnog financijskog poticaja i strateškog okvira za olakšavanje suradnje;
- u okviru PRIMA-e posebno se državama sudionicama s južnog Mediterana omogućuje da iskoriste svoje istraživačke i inovacijske kapacitete. Sudjelovanjem u PRIMA-i istraživači iz država sudionica koje nisu članice EU-a dobivaju pristup mogućnostima financiranja iz 1. odjeljka, koji financira EU;
- u okviru PRIMA-e pridonosi se daljnjem upotpunjavanju Europskog istraživačkog prostora (EIP), posebno prevladavanjem nedovoljne prekogranične suradnje na mediteranskom području financiranjem prekograničnih projekata, za koje se može očekivati da će imati veće učinke od pojedinačnog ili bilateralnog djelovanja;
- PRIMA-ine vrijednosti suvlasništva, zajedničkog interesa, zajedničke koristi i načela ravnopravnosti smatrale su se posebno važnima kako bi se omogućila suradnja između EU-a i njegovih susjeda s južnog Mediterana kao partnera;
- program se može smatrati relevantnim alatom znanstvene diplomacije koji pomaže približiti EU i njegove mediteranske susjede izgradnjom osjećaja uzajamnog povjerenja i uključivosti;
- PRIMA-om se jača suradnja među državama sudionicama s južnog Mediterana, posebno u području istraživanja i inovacija;
- kad je riječ o budućnosti, provedbena struktura PRIMA-e poduzela je korake za koordinaciju s inicijativama programa Obzor Europa sličnog tematskog fokusa, kao što su misija EU-a „Plan za tlo za Europu” ili nova partnerstva kao što je europsko partnerstvo „Sigurnost vode na planetu” (Water4All). Suradnja s misijom EU-a „Obnavljanje naših oceana i voda” predviđena je i u PRIMA-inom godišnjem planu rada za 2023. koji je nedavno donijela Komisija;
- zahvaljujući njezinom tematskom fokusu, PRIMA-om se pridonosi raznim instrumentima politike i aktima europskog zelenog plana, kao što su nova Strategija EU-a za prilagodbu klimatskim promjenama, strategija „od polja do stola” (uloga u području istraživanja i inovacija te održive hrane), akcijski plan za kružno gospodarstvo, akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja i Okvirna direktiva EU-a o vodama.

3.2. Preporuke i stečena iskustva

U izvješću o privremenoj evaluaciji, koje je potkrijepljeno objektivnim podacima i dokazima, ocjenjuju se trenutačno stanje i postignuća PRIMA-e, daje se poticaj za potporu njezinoj provedbi i pružaju informacije za moguće prilagodbe u sredini provedbenog razdoblja. Evaluacija pokazuje da je PRIMA na putu da ostvari svoje ciljeve, da se u okviru PRIMA-e djeluje u skladu s primjenjivim načelima i postupcima te da je postignuta usklađenost s relevantnim unutarnjim i vanjskim politikama EU-a.

Komisija smatra da je tijekom posljednjih nekoliko godina u okviru PRIMA-e uspostavljena konkretna suradnja između zemalja sjevernog i južnog Mediterana koja se temelji na povjerenju kako bi se razvila zajednička i inovativna, održiva, isplativa i učinkovita rješenja za održive prehrambene sustave i integrirano upravljanje vodom. Kao glavna inicijativa EU-a na Mediteranu za odgovor na te ključne izazove u području istraživanja i inovacija, PRIMA-om se premošćuje jaz između istraživanja i inovacija te društveno-gospodarski jaz u južnom i istočnom susjedstvu te dugoročno jača zdravlje, mir i stabilnost društava u regiji.

Sada je više nego ikad prije vrijeme za veću suradnju kako bi se pronašla inovativna rješenja za zaštitu vodnih resursa, povećala sigurnost opskrbe hranom i prehrane te ojačala otpornost, pravednost i održivost prehrambenih i poljoprivrednih sustava u mediteranskoj regiji.

Budućnost ključnih prirodnih resursa sredozemnog bazena (voda, tlo, obale i biološka raznolikost) zapravo i dalje ugrožava niz pritisaka koji djeluju istodobno i, u mnogim slučajevima, kronično, uključujući urbanizaciju, industrijalizaciju, širenje intenzivnih poljoprivrednih aktivnosti i akvakulture te neodrživo iskorištavanje prirodnih resursa. Ranjivost regije dodatno je pogoršana zbog njezine osjetljivosti na klimatske promjene. Prema Šestom izvješću o procjeni Radne skupine II. Međuvladinog panela o klimatskim promjenama Ujedinjenih naroda (objavljenom u veljači 2022.), očekuje se da će mediteranski ekosustavi biti među onima koji su najviše pogođeni posljedicama sve većih klimatskih promjena.

Regija južnog Mediterana i dalje se suočava s izazovima u upravljanju te društveno-gospodarskim, klimatskim, ekološkim i sigurnosnim izazovima, od kojih su mnogi posljedica globalnih trendova, a kako bi se oni prevladali potrebno je zajedničko djelovanje EU-a i partnera iz južnog susjedstva. Dugotrajni sukobi i dalje uzrokuju strašnu ljudsku patnju i prisilno raseljavanje i u velikoj mjeri sputavaju gospodarske i socijalne izglede cijelih društava, posebno u zemljama koje su domaćini velikom broju izbjeglica, te intenziviraju geopolitičko natjecanje i vanjsko uplitanje.

Osim toga, posljedice pandemije bolesti COVID-19 uzrok su golemog pritiska na prirodne resurse i poljoprivredu. Zato prijelaz na nezagađene prirodne resurse te zdrave, pravedne, otporne i održive prehrambene sustave mora i dalje biti prioritet društava na Mediteranu.

Stoga su ciljevi PRIMA-e i dalje aktualni.

Nadalje, „geopolitička Komisija” predsjednice Ursule von der Leyen prepoznaje posebnu ulogu Mediterana i naglašava da namjerava blisko surađivati s mediteranskim partnerima na zelenom planu EU-a kako bi „regija postala predvodnik u klimatskim rješenjima.” Širokim rasponom projekata i programa, uključujući PRIMA-u, EU podupire svoje partnere iz južnog susjedstva u razvoju i provedbi zelenih politika. Promiče suradnju u borbi protiv onečišćenja i klimatskih promjena, nudeći pomoć svojim partnerima iz južnog susjedstva u provedbi Pariškog sporazuma o klimi i njegova naknadnog razvoja te radi na razmjeni najboljih praksi i stručnog znanja.

Kako bi se poboljšali dugoročni rezultati PRIMA-e, predlažu se sljedeće preporuke:

- dodatno pojednostavniti provedbu triju odjeljaka PRIMA-e. Evaluacija je pokazala da je partnerstvo u okviru PRIMA-e odgovarajući ekosustav za omogućavanje prilagođenih pristupa zajedničkim pitanjima mediteranske regije u smislu tema i razina financiranja. Međutim, privlačnost PRIMA-e dovela je do niske stope uspješnosti[11]. Stope uspješnosti za 1. odjeljak zapravo su niže od 5 %. Slično tome, stope uspješnosti za 2. odjeljak kreću se od 6,6 % u 2018. do oko 20 % u 2021. Taj preveliki broj prijedloga mogao bi obeshrabriti buduće podnošenje prijedloga na visokoj razini. Provedbena struktura PRIMA-e trebala bi riješiti to pitanje i predložiti načine za povećanje stope uspješnosti prijedloga odabranih za financiranje. Na primjer, mogla bi se procijeniti mogućnost prilagođenijih poziva i daljnjeg poboljšanja postupka prijave u dvije faze poziva;
- čini se da države sudionice pridaju različiti stupanj pozornosti i važnosti 3. odjeljku. Stoga je potrebno povećati njegovu djelotvornost. Provedbena struktura PRIMA-e trebala bi dodatno raditi na senzibiliziranju država sudionica o važnosti aktivnosti koje su pokrenule države sudionice kako bi se ostvario puni potencijal doprinosa ovog odjeljka integriranijem istraživačkom području. PRIMA može imati koristi od olakšavanja zahtjeva za izvješćivanje o aktivnostima koje su pokrenule države sudionice u najvećoj mogućoj mjeri kako bi bolje odgovarali ograničenim sredstvima nacionalnih tijela za financiranje. Još jedna mogućnost za povećanje strateške važnosti 3. odjeljka bio bi veći naglasak na razmjeni, umrežavanju i osposobljavanju;
- iako su dionici općenito zadovoljni provedbom PRIMA-e, potreban je dodatni trud provedbene strukture PRIMA-e i država sudionica kako bi se dodatno povećala učinkovitost, posebno 2. odjeljka, smanjenjem složenosti uzrokovane različitim nacionalnim programima financiranja i radom na pojednostavnjenju nacionalnih administrativnih postupaka, skratilo vrijeme potrebno za dodjelu bespovratnih sredstava, ojačala pouzdanost i poboljšala brzina;
- kako bi se u potpunosti iskoristile sinergije među projektima i potaknula izgradnja dugotrajnijih zajednica, provedbena struktura PRIMA-e trebala bi intenzivirati nastojanja na poticanju razmjene među pojedinačnim projektima kako bi se utvrdile njihove komplementarnosti i potencijalne sinergije. Odgovarajuće aktivnosti mogle bi biti, npr. organiziranje događanja za projekte u ranoj fazi kako bi se učilo od projekata koji su napredovali do daljnjih faza, događanja za razmjenu među projektima sa sličnim tematskim fokusom ili događanja za umrežavanje i posredovanje;
- države sudionice i provedbena struktura PRIMA-e trebaju dodatno ulagati u aktivnosti informiranja i izgradnju kapaciteta kako bi se akterima iz država sudionica s južnog Mediterana omogućilo aktivnije sudjelovanje u PRIMA-i. U izvješću o privremenoj evaluaciji istaknuto je da su se od uspostave PRIMA-e provodile različite aktivnosti za potporu dionicima iz različitih zemalja, što je dovelo do određenog napretka u njihovim sustavima za istraživanja i inovacije. Međutim, još uvijek postoji neiskorišteni potencijal za omogućivanje još aktivnijeg sudjelovanja u PRIMA-i. To se odnosi na ukupan broj korisnika iz država sudionica s južnog Mediterana, koji bi mogao biti veći, i na njihove uloge u projektima. Stoga su potrebne dodatne aktivnosti informiranja i izgradnje kapaciteta te potpora za bolje povezivanje s transnacionalnom zajednicom kako bi se povećalo njihovo sudjelovanje;

[11] Takozvana „stopa uspješnosti” omjer je broja financiranih prijedloga u odnosu na broj prihvatljivih prijedloga.

- u okviru PRIMA-e upotrebljava se nekoliko pokazatelja za praćenje napretka i učinkovitosti provedbe. Međutim, potrebno je sustavnije praćenje ishoda i učinaka različitih aktivnosti. U izvješću o privremenoj evaluaciji istaknuto je da su uloženi znatni napori i ostvaren napredak prema stalnom poboljšanju ključnih pokazatelja uspješnosti PRIMA-e. Međutim, i dalje postoji prostor za poboljšanje korisnosti trenutačnih ključnih pokazatelja uspješnosti u procjenjivanju postizanja posebnih ciljeva i učinka projekata. To se, primjerice, odnosi na nedostatak ključnih pokazatelja uspješnosti za učinkovito mjerenje usklađenosti strategija istraživanja i inovacija izvan proceduralne razine. Nadalje, potrebno je osigurati da će se učinak projekata pratiti na odgovarajući način i nakon evaluacije u sredini programskog razdoblja ili završne evaluacije projekta, tj. nekom vrstom redovitog praćenja ili praćenja nakon završetka projekta. Provedbena struktura PRIMA-e trebala bi zatim raditi na prilagodbi ključnih pokazatelja uspješnosti;
- provedbena struktura PRIMA-e već je uložila velike napore u aktivnosti širenja informacija i komunikacijske aktivnosti (npr. poseban odjeljak na internetskim stranicama PRIMA-e, časopis o PRIMA-i, razna posrednička događanja, odjeljak na internetskim stranicama, konferencija platforme Nexus o vodnim, energetskim i prehrambenim ekosustavima (WEFE)). Provedbena struktura PRIMA-e također je svjesna da bi se u budućim aktivnostima informiranja trebalo posebno komunicirati o učincima projekata čim oni budu dostupni. Međutim, potrebno je poboljšati komunikaciju i širenje informacija kako bi se dugoročno održala visoka politička predanost PRIMA-i. Osim toga, postoji potreba za boljom unutarnjom komunikacijom unutar projektnih konzorcija;
- olakšavanje suradnje između EU-a i njegovih južnih susjeda kao ravnopravnih partnera jedno je od ključnih postignuća PRIMA-e. Međutim, izvješće o evaluaciji pokazalo je da je suradnja među državama sudionicama s južnog Mediterana (suradnja jug-jug) slabija. Daljnje povećanje suradnje među državama sudionicama s južnog Mediterana bilo bi korisno jer bi moglo pridonijeti poboljšanju odnosa među tim državama. Stoga bi provedbena struktura PRIMA-e trebala intenzivirati rad na povezivanju odgovarajućih zajednica, npr. posebnim događanjima za posredovanje u sudjelovanju konzorcija među državama sudionicama s južnog Mediterana. Druga mogućnost bila bi razmatranje prilagodbe kriterija za odabir kako bi se prednost dala prijedlozima (možda za određene pozive) u kojima nekoliko sudionika iz država sudionica s južnog Mediterana ostvaruje aktivnu interakciju;
- u okviru PRIMA-e danas se istražuju sinergije s inicijativama EU-a i Mediterana, kao što su 6. klaster programa Obzor Europa – Misije i partnerstva. U okviru PRIMA-e pridonijelo se i stvaranju zajednice prakse o WEFE-u platforme Nexus i razvoju planova regionalnih platformi za istraživanja i inovacije Unije za Mediteran (UzM) o klimatskim promjenama, energiji iz obnovljivih izvora i zdravlju, koji su podržani na Ministarskoj konferenciji o istraživanjima i inovacijama Unije za Mediteran 27. lipnja 2022. Mogućom suradnjom s tematskim teritorijalnim okvirom za plavo gospodarstvo (West Med) i inicijativom BlueMed isto bi se tako moglo pridonijeti udruživanju resursa i povećanju učinaka. Provedbena struktura PRIMA-e trebala bi i dalje slijediti te inicijative i predlagati konkretne aktivnosti za provedbu sinergija.

4. ZAKLJUČCI

EU prepoznaje posebnu ulogu Mediterana, a Europska komisija već blisko surađuje s mediteranskim partnerima kako bi im pomogla da pronađu zajednička rješenja za utvrđene probleme i regiju učine predvodnikom u rješenjima otpornima na klimatske promjene.

PRIMA ima jedinstvenu ulogu u istraživačkom i inovacijskom ekosustavu Mediterana i pridonosi ostvarenju ciljeva koji nisu obuhvaćeni drugim inicijativama. Prema Ministarskoj deklaraciji s nedavne Mediteranske konferencije o istraživanjima i inovacijama, plan strateških istraživanja i inovacija PRIMA-e i njezin sustav praćenja i evaluacije omogućuju učinkovit zajednički program za istraživanja i inovacije u ključnim sektorima za Mediteran. To pridonosi znanstvenom napretku i tehničkim rješenjima za vodna i poljoprivredno-prehrambena područja te njihovoj međusobnoj povezanosti.

Evaluacija je imala određena ograničenja jer nijedan od projekata koji se financiraju iz PRIMA-e još nije dovršen. Stoga je naglasak evaluacije manje na dugoročnim učincima, a više na strukturi, postupcima provedbe i trenutačnom napretku programa. Posebno se ocjenjuje je li ostvaren znatan napredak u pogledu posebnih ciljeva jer oni ne ovise u potpunosti o iskorištavanju rezultata postignutih u projektima. U tom se kontekstu može zaključiti da je PRIMA bila uspješna. Partnerstvom se na odgovarajući način rješavaju okolišni, društveno-gospodarski i politički izazovi koji su ključni za budući razvoj kružnije i održivije mediteranske regije. S druge strane, PRIMA pridonosi ključnim političkim prioritetima, ciljevima i inicijativama EU-a kao što su europski zeleni plan, posebno strategija „od polja do stola” i strategija za bioraznolikost, strategija za biogospodarstvo, strategija za prilagodbu klimatskim promjenama i akcijski plan za kružno gospodarstvo, kao i sveobuhvatni ciljevi održivog razvoja. Istodobno, program uvelike pridonosi jačanju odnosa i suradnje između EU-a i njegovih južnih susjeda. U nekim je slučajevima i poticao suradnju među potonjima.

Zahvaljujući njezinoj provedbenoj strukturi, PRIMA je uspješno uspostavljena kao platforma za jačanje istraživanja, inovacija i suradnje te je dosljedno ugrađena u političko okruženje.

Za razliku od drugih inicijativa iz članka 185. u okviru programa Obzor 2020., PRIMA nema pravnog prednika. Iako su u ranijim mrežama ERA-Net postojala partnerstva među različitim nacionalnim agencijama te su postojale inicijative usmjerene na mediteransko područje, uključivanje PRIMA-e kao javno-javnog partnerstva na razini EU-a bilo je potpuno novo.

Preporuke će se uzeti u obzir u raspravama između Komisije i provedbene strukture PRIMA-e, a njihova će se provedba pratiti u okviru Komisijina nadzora programa PRIMA.

U skladu s tim preporukama Komisija će također sustavnije nastojati prikupljati i analizirati relevantne podatke kako bi se poboljšalo praćenje učinaka programa PRIMA, te će poboljšati komunikaciju o relevantnim ishodima s relevantnim službama unutar Komisije.

Iako su aktivnosti u okviru PRIMA-e predviđene do 31. prosinca 2028., njezini posljednji pozivi bit će programirani 2024. u okviru programa Obzor 2020. Države sudionice PRIMA-e počele su iskazivati interes za njezin nastavak. Važnost rasprave o nastavku PRIMA-e u skladu s pristupom partnerstvima programa Obzor Europa, trenutačnog okvirnog programa za istraživanja i inovacije, prepoznata je i u Ministarskoj deklaraciji s Mediteranske konferencije o istraživanjima i inovacijama održane 27. lipnja 2022.

Predstavnici država članica sudionica tijekom rasprave na sastanku Vijeća za konkurentnost (COMPET) 2. prosinca 2022. isto su tako izrazili svoju potporu nastavku PRIMA-e. Komisija je potvrdila cilj nastavka inicijative PRIMA i pokrenula interni postupak procjene opcija za moguću obnovu programa PRIMA nakon isteka njegova aktivnog razdoblja 2024. U tom će se postupku uzeti u obzir pozitivni rezultati privremene evaluacije PRIMA-e. Osim toga, PRIMA je financirana iz programa Obzor 2020. (2014.–2021.), a pozivi u okviru

PRIMA-e predviđeni su za razdoblje 2018.–2024. (tj. programsko razdoblje počinje tijekom trajanja programa Obzor 2020., a završava tijekom trajanja programa Obzor Europa). Stoga bi u postupku trebalo razmotriti i potrebu za usklađivanjem PRIMA-e s vremenskim rasporedom okvira za financiranje, tj. s programom Obzor Europa.